

KÖZGAZDASÁG

Jugoszláv-magyar gazdasági kapcsolatok

Magyarország mezőgazdasági szempontból gazdag, ipari szempontból pedig aránylag fejlett országnak számított, már az elmúlt háború előtt is. Ipari fejlettség tekintetében az iparosodottabb Csehszlovákia, Ausztria és az iparilag fejletlenebb délkelet-európai országok között foglal helyet. Az ország iparának hazai nyersanyagbázisa elsősorban is a bauxit- (aluminium-), barnaszén- és kőolaj-tartalékokból áll. Ezzel szemben viszont az ország jelentős fémfeldolgozó- és gépiparának nyersanyagbázisa minimális. Magyarország nem rendelkezik „igen fontos és nélkülözhetetlen nyersanyagokkal, elsősorban a nehézipar, a vas- és acélipar nyersanyagaival, vasércel és kőkoksszal. De túlnyomórészt behozatalból kell fedeznie szükségletét az ipari termelés szempontjából oly fontos fában és jelentős mértékben a textil- és bőripar nyersanyagaiban is. Mindezek az anyagok azonban megvannak a szomszédos dunai országokban és az ipar nyersanyagellátása, a termelés folytonossága így elengedhetetlen feltételként követeli meg a szomszéd országokkal való gazdasági együttműködést”¹⁾

A háborúelőtti főkéis Jugoszlávia gazdasági fejlettségéről, félgyarmati helyzetéről már sokszor volt szó. Pártunk és országunk vezetői több ízben bebizonyították, hogy országunk ilyen közismerten félgyarmati helyzete, fejletlensége, tulajdonképpen csak viszonylagos és egyedül a főkéis társadalom egyenlőtlen fejlődésének következménye. Országunk ugyanis rendkívül gazdag vas- és főleg színes fémércekben; kiaknázatlan kőolajtartalékai jelentősek, barnaszén, főleg pedig lignit szinte kimeríthetetlen mennyiségekben található benne, bauxit tekintetében meg éppen a világ leggazdagabb országai közé tartozunk. Az ország vízrendszerében jelentős kihasználatlan vízienergia rejlik. Erdészetünk, mezőgazdaságunk, édesvízi és tengeri halászatunk stb., stb. lehetőségei nagy fejlődést biztosíthatnak országunk gazdasági kibontakozásának.

A két világháború közötti Jugoszlávia külkereskedelmi forgalma önmagában is jellemezte az ország gazdasági és főleg ipari fejletlenségét. Például 1932-ben Jugoszlávia kivitelének 53,4 %-át mezőgaz-

¹⁾ Mőd Aladár: A magyar ipar jövője, »Társadalmi Szemle«, 1946. június.

dasági termékek alkották.²⁾ Ha a mezőgazdasági termékekhez még hozzávesszük az érc-, fa- és egyéb nyersanyagok kivitelét, úgy látható, hogy Jugoszlávia kivitele mezőgazdasági termékekből és ipari nyersanyagokból állt. A régi Jugoszlávia húsz évi fennállása alatt az összesen importált áru értéke 116 milliárd dinár volt, ebben a textil nyersanyagok és készárúk több mint 45 %-kal szerepeltek.³⁾ A behozatal javarésze nem szolgálta tehát az ipari fejlődést, nem serkentette azt (beruházási javak importálásával). Ellenkezőleg, közszükségleti cikkek behozatalával (mivel így a hazai termelés fejlődése elé gátat emelt) még fékezte is.

II.

A Magyarország és Jugoszlávia nemzetgazdaságáról durva körvonalakban vázolt kép bizonyítja, hogy habár Magyarország és a régi Jugoszlávia alapjában agrárországnak számítottak, egymásrataltságnak mégis volt konkrét gazdasági alapja.

Többek között Magyarország átlagban a jugoszláv vasérc-kivitel 90 %-át, a piritkivitel 30 %-át vásárolta fel. Jugoszlávia komoly szállítója volt Magyarországnak épület- és tüzelőfában is. A vasúti talpfák egész magyarországi szükségletét például a jugoszláv kivitel fedezte. Továbbá Jugoszlávia jelentős mértékben fedezte a magyar szükségleteket bőrcserző szerekben, ammóniák-szódában stb. Azonkívül a magyarországi kereskedők a jugoszláv édesvízi halkivitelnek kb az 50 %-át vásárolták fel továbbeladás céljából. Az 1930-as évek derekáig a jugoszláv kukorica kivitel jelentékeny része magyarországi kereskedők révén került ki a világpiacra. A jugoszláv külkereskedelem ugyanis akkor még nem teremtette meg saját kapcsolatait a világpiac felé. Ez persze a jugoszláv gazdasági szervezet fejletlenségének újabb bizonyítéka, ami a külföldi kereskedőknek, ebben az esetben: a magyarországiaknak különhasznot biztosított.

A régi Jugoszlávia behozatali szükségleteinek jelentős hányadát egyes árucikkekben a magyarországi szállítások biztosították. Többek között villamossági gépekben és szerelési cikkekben a magyarországról jövő szállítások az össz-behozatal harmadik helyén voltak. A vasúti forgalom és folyamhajózás különböző, külföldről beszerzendő cikkeit Belgium mellett szinte egyedül Magyarország fedezte. A magyarországi műselyem-szállítások átlagban a harmadik helyen voltak a jugoszláv behozatal országainak listáján. Jelentős volt még a Magyarországon vásárolt fém- és bádógáru is stb. (A fenti adatok az 1930-as évek elejéről valók).

Megjegyzendő, hogy Magyarország is Jugoszlávia is különböző

²⁾ Az »Izveštaj Zavoda za unapredjivanje spoljne trgovine za 1932 god.« Ministarstvo trgovine i industrije Kraljevine Jugoslavije, Beograd, 1933, adatai szerint számítva.

³⁾ Bogdan Crnobrnja cikke a »Narodna država« 1949. évi 1. számában, 35. oldal.

gazdasági és pénzügyi, valamint államhatósági rendelkezésekkel jelentős mértékben fékeztek az áruforgalom fejlődését. Ezekben az években az áruforgalom 210—320 millió dinárnyi behozatal, illetve 180—310 millió dinár értékű kivitel körül mozgott. Ezzel Magyarország mind a jugoszláv behozatalban, mind a kivitelben átlag az ötödik helyet foglalta el.

III.

A háborúokozta gazdasági pusztítás Magyarországon az ipari berendezésekben, közlekedésben stb. még csak meg sem közelíti országunk nemzetgazdaságában a háború- és fasiszta megszállók (és ezek között nem utolsó helyen a Horthy-megszállás) okozta károkat. A horthysta-szalasi Magyarország egyik legkitartóbb szövetségese volt a hitleri Németországnak. A magyar fasiszta honvédség útját hazánkban a noviszádi, zsabylai, csúrogi vérfürdő, a szuboticei „Sárga”- és topolyai „Ádámház” stb. jelezte. A magyar „felszabadító” uralom gazdaságpolitikája legfontosabb feladatának a rablást, zsákmányolást tekintette. Ennek eredményei közé tartozik 370 traktor, 205 cséplőgép, 902 aratógép, 4306 vetőgép, 21.452 eke, 190.000 ló, 835.000 marha, több mint 2 millió disznó elszállítása, illetve tönkretévése. Az „eredmények” listája azonban ezzel még nem teljes. Ide kell számolni még 174 iparvállalat leszerelését, illetve rombolását, 6540 vasúti kocsi és 539 mozdony stb. elhurcolását.

A magyar megszálló katonai és polgári hatóságok, gazdasági vezetőszervek stb. által okozott kár így összesen 1,281.161.612 dollárra rúg.

Mindezek ellenére, s habár országunk maga is az újjáépítés komoly nehézségeivel küzdött, a Jugoszláv Kormány és Jugoszlávia Kommunista Pártja helyes politikája a gazdasági élet terén is új távlatokat nyitott. Pártunk és Kormányunk békeszerető külpolitikája, segítsége a Magyar Kommunista Pártnak és az akkor még nagyon gyenge lábbon álló fiatal magyar demokráciának nemcsak erkölcsi és politikai tettegű volt. Ez a segítség komoly méreteket öltött gazdasági viszonylatban is.

Jugoszlávia teljes mértékben értékelt és tekintetbe vette a demokratikus Magyarország nehéz, inflációs gazdasági helyzetét.

De lássuk a tényeket.

Az 1945. január 21-ikén megkötött békeszerződés értelmében Magyarországot a háborúban okozott károk jóvátételéért a Szovjet Uniónak 200 millió és Csehszlovákiának Jugoszláviával közösen 100 millió dollár fizetésére kötelezték, hat évi határidő alatt. — A jugoszláv és Cseh Kormány megegyezése értelmében a 100 millió dollárból a Jugoszláv Szövetségi Népköztársaságot 70 millió dollár illeti.

Magyarország nehezen teljesítette jóvátételi kötelezettségeit. Az 1946. augusztus 12-ikén kötött megegyezés értelmében Jugoszlávia beleegyezett, hogy a jóvátételi szállítások határidejét 1951. december hónapról 1953. december hó végéig meghosszabítsák. — A magyar jóvátételi szállítások továbbra is késve bonyolódtak le. A JSzNK le-

mondott az így keletkezett késések miatt (1947-ben 1 hónap késés, 1948-ban 2 hónap késés) neki járó büntetéspénzek behajtásáról. Azonkívül a Jugoszláv Kormány lemondott egyes textilgépekről, amelyeket a magyar iparban le kellett volna szerelni. 1948-ban országunk lemondott az egész évi kőolaj kontingensről. Egyes esetekben, magyar kérésre, a jugoszláv hivatalos körök beleegyeztek a megállapított szállítási árulisták — részünkre előnytelen — változtatásába, stb., stb.

A rendes kereskedelmi kapcsolatokat Jugoszlávia és Magyarország között 1946. első felében újították fel. Ekkor kötötték az első kereskedelmi szerződést is.

A jugoszláv nemzetgazdaság fejlesztésének Ötéves Terve, illetve az országunkban rohamosan fejlődő szocialista gazdasági szektor, a terv által megszabott nagyméretű iparosítás és a beruházási munkálatok, gépberendezések stb. szükségletei, valamint a magyar újjáépítés hároméves terve és annak nyersanyagszükséglete újabb alapot teremtettek a jugoszláv-magyar gazdasági kapcsolatok elmélyítésére és kiszélesítésére. De ezeknek a kapcsolatoknak a fejlesztésére még több más tényező is utalt. A magyar ipar sok ágában 1947-ben még komoly nyersanyaghiánnyal küzdöttek, amit a JSzNK biztosíthatott. Ipari termelés terén Magyarországnak megrendelésekre volt szüksége, mivel a munkanélküliség komoly kérdésként szerepelt a gazdasági nehézségek nem épen rövid listáján. A pénzügyi problémák az u. n. „jó pénz”, vagyis a szanálás után is még mindig napirenden voltak stb., stb.

Vitán felül áll, hogy a jugoszláv-magyar gazdasági kapcsolatok fejlődése bizonyos mértékig hasznára volt mind a két ország gazdaságának. Tekintettel a mai tájékoztatóirodás magyar gazdasági politikára, amely minden módon (erről még lesz szó) igyekszik országunkban a szocialista építést gáncsolni, fékezni és ha módjában lenne, lehetlenné tenni, alá kell húzni, mit jelentett Magyarország gazdasági bajainak felszámolásában a Jugoszláviával való együttműködés.

Így például a jugoszláv szállítások a magyarországi háborúelőtti behozatali szükségletek következő hányadát fedezték (százalékban):⁴⁾

réz	23,2 %
ólom	40,1 %
cín	10,1 %
pirit	84,7 %
vasérc	76,5 %
kausztikus szóda	62,4 %
ammoniak szóda	46,5 % stb.

A felszabadulás után még 1947-ben sem szűnt meg a magyar építészeten a krónikus munkanélküliség. „Az akkori nehéz belpolitikai helyzet, a reakció aknamunkája, az építőipar nehéz helyzete, a magánkézben levő építővállalatok csendessége, az építkezési szezon kezdetén okkal keserítette el az építőmunkásokat” így jellemezte a „Déli

⁴⁾ B. Crnobrnja cikke a »Narodna Država« 1949. 1. számában.

csillag" a magyar építőmunkások helyzetét.⁵⁾ — Országunk hatalmas építkezései munkához és keresethez juttatták a magyar építőmunkásokat is. Így 1947-ben 4.000 magyar építészeti szakmunkás jutott Jugoszláviában keresethez, a következő körülmények között: A munkások a rendes órabérénel 25 százalékkal többet kaptak, keresetük 50 százalékát átutalhatták Magyarországra családtagjaikhoz. Azonkívül a jugoszláv állami építészeti vállalatok a magyar építészeknek munkahelyükön lakást és ételmezt biztosítottak. Az így foglalkoztatott munkások havi keresete elérte a 8000—9000 dinárt. A magyar munkásoknak nemcsak munkát és keresetet biztosítottunk, hanem a jugoszláv szakszervezetek és más tömegszervezetek igyekeztek a magyar munkások itt tartózkodását minél szebbé is tenni. Ezekre a munkahelyekre külön magyar szakácsokat hoztunk Vajdaságból, hogy biztosítsák a magyar izlés szerinti főzést. Gondoskodtunk a magyar munkások kulturális életéről és művelődéséről, rádióbeszerzés, jugoszláviai magyar sajtó, valamint magyarországi lapok révén, továbbá magyaryelvű előadások, műkedvelő rendezvények stb. által. A magyarországi munkásoknak lehetővé tettük, hogy részt vegyenek az augusztus 31-én tartott országgyűlési választásokon. Nem csoda, hogy a Jugoszláviában dolgozó magyarok egy része itt kívánt maradni a szerződött idő letelte, sőt még a Tájékoztató Iroda ellenséges hadjáratának kezdete után is!

Amikor a magyar nehézipar még csak első lépéseit tette a szocialista gazdálkodás irányában (az üzemek állami kezelésbe vételével, a Nehéz Ipari Központ megteremtésével stb.) és amikor a magyar nehézipari vállalatokat 112 millió forintnyi tartozás⁶⁾ és nagy deficit terhelte, az öt nehézipari vállalat egyikét a „Ganz”-ot jugoszláv hitelből építették újjá.

A magyar kormány kérésére országunk 1947. folyamán havi átlagban 2,500 millió dollár hitelt nyújtott a magyar gazdaságnak a jugoszláv faszállítmányok révén stb.

A jugoszláv kormány kezdeményezésére 1947. június 4-én Budapesten, illetve július 24-én Beogradban megkötötték a hosszúlejáratú magyar szállítási és jugoszláv vizontszállítási egyezményt. Ez a szerződés országunk nemzetgazdasága fejlődésének Ötéves Terve és a magyar hároméves terv szükségleteinek felelt meg. A magyar iparnak fontos nyersanyagokat, országunknak pedig beruházási javakat és iparosításunk egyéb szükségleteit volt hivatva biztosítani. Azonkívül az alumíniumipar fejlesztése terén is megegyezés történt. E szerződés értelmében: „A jugoszláv kormány vállalta, hogy a magyar köztársaságnak kivételes mennyiségben szállít fontos nyersanyagokat, hogy ezzel biztosítsa és fejlessze a magyar ipart... E szállítások révén a magyar gazdaságot biztosítottuk szükségleteinek 50 százalékáig vasércben és 20 százalékáig színes fémekben... A jugoszláv kormány Magyarország

⁵⁾ »Déli Csillag«, a magyar-jugoszláv társaság folyóirata 1948. januári szám, 48. oldal.

⁶⁾ A »Társadalmi Szemle« 1947. januári számában közölt adatok, 50. oldal.

kívánságára hozzájárult, hogy a magyar részről Jugoszláviának szállított cikkek nagyjából ne döntő fontosságú felszerelések legyenek, kivéve néhány gépet...⁷⁾)

Hogyan értékelték a magyar vezetők e szerződés jelentőségét, azt legjobban Vas Zoltán magyar miniszter, a gazdasági főtanács főtákará (annak a magyar delegációnak a tagja, amely a szerződést megkötötte) szavai bizonyítják: „Tárgyalásaink során meggyőződünk arról, hogy **háromeves tervünk nyersanyag-szükséglete alig lenne biztosítható, ha nincsenek ezek a szerződések...** (A kiemelés Vas Zoltáné). A jugoszlávok már a közeli napokban megkezdik olyan nagyfontosságú nyersanyagok szállítását, amelyeket Európa más beszerzési forrásaiból fedezni pillanatnyilag semmiképpen, vagy csak igen nehezen tudnánk. Itt elsősorban is a rézről beszélek, amely a magyar gépiparnak és a magyar hírközlési iparnak elengedhetetlen nyersanyaga és amelynek beszerzését a világgiazi szükségletek igen nehézé teszik. Rézszükségletünk jelentős hányadát sikerült Jugoszláviából beszerezni. Ugyancsak jelentős egyéb szinesfémek mellett a zsirszóda is, amit a magyar bauxit feldolgozó-, a szappan-, a műselyem- és más iparok türelmetlenül várnak. A szerződésnek legjelentősebb része a puhafa import. A tenyő-gömbfával fűrésziparunk foglalkoztatását biztosítjuk, mint általában a faimporttal a német rablógazdálkodás folytán erősen megcsappant erdőállomány emelését érzük el... Az ötéves szerződés mennyisége mindkét részről 125 millió dollárnyi szállítást irányoz elő, 1951. végéig. Kétségtelen, hogy ez Magyarország legjelentősebb gazdasági szerződése... a szerződés végrehajtása a magyar beruházási ipar részére öt éven át nagyértékű, állandó és folyamatos megrendelést biztosít. De egyúttal szükségessé teszi, hogy iparunk a jugoszlávoknak dolgozva, kapacitásban nagy mértékben megnövekedjék és a korszerű, a versenyképesség szempontjából nélkülözhetetlen felújításokat, a mechanizáció fokozását kereszttül vigye. Ebben rejlik tulajdonképpen a jugoszláv termelés nagy politikai jelentősége, hogy a **Jugoszlávia nyújtotta előlegek részbeni felhasználásával, meggyorsítjuk a magyar üzemek gépi berendezéseinek modernizálását és siettetjük annak a versenyképességi foknak elérését, amely nélkül a magyar ipar a világ gazdaságban hosszú ideig nem állhat fenn.**”⁸⁾ (A kiemelés Vas Zoltáné).

Ezután Vas a jugoszláv gazdasági tényezők megértéséről és segíteni akarásáról ír. Befejezésül áradozva magyarázza Jugoszlávia hatalmas gazdasági fejlődését, leszögezve, hogy: „Jugoszlávia a gazdasági fejlődés olyan gyors és eredményes útjára lépett, amelyhez fogható csak a Szovjet-története mutat fel. Írigykedve néztem a gyorsütemű újjáépítést, hiszen egyidőben 200 jelentős gyár épült Jugoszláviában és Beogradban utcasor-számra épülnek új lakóházak.”⁹⁾)

⁷⁾ A magyar kormányhoz küldött Jugoszláv jegyzékből, idézve a »Magyar Szó« 1949. június 23.

⁸⁾ Vas Zoltán: A magyar-jugoszláv gazdasági együttműködés a »Déli Csillag« 1—2 számában írt cikkéből, 55. oldal.

⁹⁾ B. Crnobrnja: »Narodna Država« 1949. 1. szám.

Ma, úgy hiszem, már megállapíthatjuk, Vas Zoltán érzéséről, hogy egyedül az irígység volt őszinte!

Lássuk, hogyan realizálódtak a valóságban a különböző jugoszláv-magyar gazdasági szerződések?

Az 1947. év folyó kötelezéseit Jugoszlávia száz százalékgig teljesítette. Magyarország kötelezettségeiből 2,887.508 dollár értékű szállítást nem teljesített.

Az 1947/48. évi szerződésből megvalósult a jugoszláv kivitelben 81 %/o, behozatalban 78 %/o (1948. december 1-ig)⁹⁾.

A magyar közgazdasági statisztikai közlöny adatai szerint 1948-ban a jugoszláv kivitel értéke Magyarországra	1,265,216.500.— din.
a jugoszláv behozatal értéke Magyarországról	710,893.250.— din.

A tényleges forgalom, hivatalos jugoszláv adatok szerint,¹⁰⁾ hazánk szemszögéből még kedvezőtlenebb volt:

a jugoszláv kivitel értéke	1,519,183.315.— din.
a jugoszláv behozatal értéke Magyarországról	579,391.622.— din.

További adataink bizonyítják, milyen jelentősége volt a jugoszláv-magyar áru- és pénzforgalomnak Magyarország külkereskedelmében. Magyarország 1947. évi külkereskedelmi forgalmában a népi demokráta államok és a Szovjetunió 44 százalékkal, a tőkés államok pedig 56 százalékkal szerepeltek. A következő 1948. évben a többi államok a magyar külkereskedelmi forgalom 53 százalékat képezték. Ez évben Jugoszlávia a magyar behozatalnak az első, a kivitelben pedig csak a negyedik (a Szovjetszövetség, Anglia és Csehszlovákia után) helyet foglalta el.

Megjegyzendő, hogy Jugoszlávia a hosszulejártú szerződés alapján összesen 22,6 millió dollár értékű árut rendelt meg Magyarországról és előle kifizetett 24,1 millió dollárt, tehát többet, mint amennyire az 1951-ig lejáró összrendelések rúgnak! — Az alumínium termelés koordinációjából eredő pénzügyi viszony szaldója körülbelül 5,3 millióval zárult, Jugoszlávia követeléseként.

A magyar kormány igyekezett a szerződésből származó kötelezettségei alól kibújni. E célból (valamint a korszerűtlen magyar ipar magas termelési költségeiből kifolyólag) magas árpolitikát vezetett, nem szállította le az alapvető beruházási javakat, stb. Ilyen módon az eredetileg 120 millió dollárnyi áruforgalom méreteit le kellett a valóságban 80 millió dollárra szállítani. A csökkentés kereteit kihasználva a magyar kormány igyekezett kibújni azon kötelezettsége alól, hogy a megrendelt mezőgazdasági gépgyárat, traktorgyárat, bányaiipari- és érintőde stb. felszerelést leszállítsa. — A magyar szállítmányok minősége, sokszor még a tájékoztató iroda hadjárata előtt is gyenge volt. (Például a Ganz és társai cég által 1948. februárjában leszállított 3 darab 5 tonnas emelődaru 305 órai munka után eltört!)

¹⁰⁾ A magyar kormányhoz intézett jugoszláv jegyzékből. »Borba« 1949. szeptember 25.

IV.

A Tájékoztató Iroda határozata után Magyarország irántunk vállalt kötelezettségeinek mind nyiltabb szabotálását végezte. A szállítások mind ritkábban követték egymást, a leszállított áru minősége a hasznaveheteflenségig leromlott. De a magyar tájékoztatóirodások még tovább mentek. Bányászaink szemévilágára és életére törtek oly módon, hogy a bányáink részére szállított robbanó patrónok hibásak voltak. Bányászaink éberségének és szakértőink odaadásának köszönhető, hogy ennek az ocsmány elgondolásnak esetleges rettenetes következményeit elhárítottuk.

A már említett módon a mai magyar kormány elérte azt, hogy 1949. derekán „használhatja a jugoszláv nemzetgazdaság által előteremtett több, mint 23 millió dollárt... úgy, hogy ez a mai körülmények közt (a szerződések felmondása után — H. Gy.) a Magyar Köztársaság adóssága a JSzNK-val szemben.”¹¹⁾

A magyar kormány 1948. augusztusában és szeptemberében beszüntette a jóvátételi szállításokat, sőt még a Jugoszláviából elhurcolt javak visszaszármaztatását is. Mult év május 19-én pedig felmondta a Jugoszláv Jóvátételi Bizottság tagjainak magyarországi tartózkodási engedélyét. Július 18-i jegyzékével felbontotta az 1947. július 24-én kötött hosszúlejáratú szerződést. (Ezt megelőzően hónapokig halogatta az 1949. évben leszállítandó áruk jegyzékének megállapítását és szaroló szándékkal követelte, hogy Jugoszlávia szállításai még nagyobb mértékben tartalmazzanak magas konjunkturájú színes-fémérceket.

A magyarországi hitszegő tájékoztatóirodás vezetők nem képesek indokolni fenti értelmetlen és országukra káros tetteiket. Rákosi többek között azt állította, hogy Bán Antal (a Magyarországról megszökött szociáldemokrata iparügyi miniszter) szorgalmazta a jugoszláv-magyar hosszúlejáratú szerződést. (Ezzel Rákosi talán azt akarja mondani, hogy a szerződés nem kötelező a magyar kormányra?!). A valóságban pedig e szerződések megkötésének főmozgatója Vas Zoltán, akit az imént már idéztünk. A restitució (visszaszármaztató) szállítások beszüntetését Vas Zoltán azzal indokolta, hogy ilyenemű szerződés nem létezett Jugoszlávia és Magyarország között, habár e szállítások Magyarországnak a békeszerződésből eredő kötelezettségei közé tartoznak!

Természetes, hogy az ilyen gazdasági politika Jugoszlávia irányában csak része annak a tájékoztatóirodás hadjáratnak és gazdasági blokádnak, amelyet a Szovjetszövetség olyan eredménytelenül szervez országunk ellen. — A mult, 1949. évi terv teljesítésében elért eredmények legjobban bizonyítják a magyar tájékoztatóirodások szocialista építésünket gáncsoló politikájának eredménytelenségét. Évi tervünk általános teljesítése mellett ezt bizonyítják még a számos részleteredmények is. Így többek között Magyarország nem szállította le a mezőgazdasági gépeket előállító gyár berendezéseit. Ezzel szemben mi felépi-

¹¹⁾ A magyar kormányhoz küldött jugoszláv jegyzékből »Magyar Szó« 1949. június 23.

tettük a noviszádi „Pobeda” kombinátust, kibővítettük az osziji öntöde teljesítő képességét és elértük a napi 200 darab vaseke termelési színvonalat (amely nagyobb, mint a magyarországi szállításból tervezett gyár kapacitása!). Más szállítások felmondásával a tájékoztatóirodások egyedüli „eredménye” az, hogy egy-két hónappal később helyeztük üzembe a tervezett új termelő berendezéseket.

V.

A mondottakból következtethetjük, hogy a jugoszláv-magyar kapcsolatokhoz adva vannak a szükséges természeti és gazdasági előfeltételek. A két ország nemzetgazdasága több termelési ágban kiegészíti egymást; egyes új, fejlődő iparágak tervszerű fejlesztése szükségessé tenné a közös elvek alapján végzendő munkát (például az alumínium termelésben). Ezenkívül a két ország előnyös földrajzi helyzete és közlekedési vonalai megkönnyítik mind a vasúti, mind a folyami áruforgalmat. Mindez lehetővé tenné, hogy a jugoszláv-magyar gazdasági kapcsolatok szoros szocialista gazdasági együttműködéssé fejlődjenek.

Természetesen, a mai körülmények közt, erről szó sem lehet. Nem csak azért, mert a mai Magyarország tájékoztatóirodás vezetői elvakult ellenségei országunk szocialista építésének és ebből kifolyóan hazájuk gazdasági érdekeinek feláldozása árán is igyekeznek — már amennyire módjukban áll — országunknak gazdasági téren is nehézségeket okozni, hanem azért is, mert a tájékoztatóirodás revizionista felfogásokhoz híven, a szocialista országok felé gazdasági kapcsolatait Magyarország is a kapitalista kereskedelem elvein építi fel.

Fejtegetéseinkben már rámutattunk arra, hogy a jugoszláv kormány mindig értékelte Magyarország gazdasági helyzetét és annak fizetési és egyéb könnyítéseket nyújtott. Ráműtattunk arra is, hogy Magyarország e könnyítésekkel élt és a tájékoztatóirodás hajsza során azokat kihasználva körülbelül 23 millió dollárnyi rendezetlen adóssággal megszakította országunkkal a gazdasági kapcsolatokat.

Már ez a tény magában is jellemzi, hogy a szocialista országok közötti gazdasági kapcsolatok, a mai formában, nem a szocialista gazdasági együttműködés, hanem a tőkés kereskedelem elvein alapszanak!

Milentije Popovics elvtárs, a JSzNK külkereskedelmi minisztere, ismert tanulmányában (A szocialista országok közötti gazdasági viszonyokról¹²⁾), rámutatott arra, hogy a szocialista országok közötti gazdasági kapcsolatoknak alapelve nem különbözik a többi országok közötti kereskedelemétől. Tudniillik a szocialista országok egymás között is világháron bonyolítják le árucseréiket. — Popovics imént idézett munkájában bebizonyította, hogy a világáruk rendszerén keresztül a műszakilag és gazdaságilag fejlettebb országok tulajdonképpen kizsákmányolják az elmaradottabb szocialista országokat, azok nemzetgazdaságában kitermelt értékek egy részének elkaparintásával. Ez úgy történik, hogy a világhárci árak a tőkés konkurencija eredményeként kép-

¹²⁾ A »Komunist« 1949. júliusi számában jelent meg.

M. Popovics további fejtegetéseiben rámutatott arra a tényre is, hogy a fejlettebb országok olyan módon is kizsákmányolják az elmaradottabb országokat, hogy azokra az áruforgalomban előnytelen kivitelű kényszerítenek. A fejletlenebb országokban a mezőgazdasági termékek, nyersanyagok foglalják el a főhelyet. (Ezek az áruk ugyanis az alacsony termelékenységű kézimunka termékei). Azonkívül az elmaradottabb országok kivitele a fejlettebb országokban rendszerint ritka, keresett nyersanyagokat tartalmaz.

Hasonlítsuk össze a Magyarország és Jugoszlávia külkereskedelmének szerkezetét 1948-ban (A Magyarországra vonatkozó adatok 1948 első félévét jelzik).

	Kivitel		Behozatal	
	— százalékban —			
	Jugoszl.	Magyar.	Jugoszl.	Magyar.
nyersanyagok	44,7	31,9	24,59	56
félgyártmányok	34,95	13,7	35,06	27,3
kész termékek	20,35	54,4	40,35	16,7
ebből:				
élelmiszerek	17,33			
	100	100	100	100

Amint látjuk, Magyarország a világpiacon, iparosodottabb nemzetgazdasága folytán, sokkal kedvezőbb kiviteli áruösszetétellel szerepel, mint Jugoszlávia. Vagyis mint M. Popovics mondja:

A csehek és a magyarok számunkra kedvezőbb összetétellel vesznek részt a világcserében és ha ezt összekapcsoljuk azzal a ténnyel, hogy ezekben az országokban a munkaerőmelékenység is magasfokú (mert a gyáripari országok közé tartoznak) elegendő biztonsággal állítható, hogy a létra felső részén vannak azok táborában, akik a világpiac útján különhasznokat zsebelnek be az elmaradott országokból — Jugoszláviából is — melyek külkereskedelmének szerkezete (strukturája) és munkaerőmelékenysége szembeszökően emellett szól, hogy az elmaradottak sorába tartozik.¹⁴⁾

Végül lássuk, milyen volt a jugoszláv-magyar áruforgalom szerkezete az 1947/48. évre kötött beruházási és 1948/49. évekre kötött rendszeres áruforgalmi egyezmény szerint.

¹⁴⁾ »Komunist« 1949. július, 131. oldal.

	Kivitel Magyarországra	Behozatal Magyarországról
nyersanyagok	49,5	—
ebből:		
a) rendkívül keresettek	31,8	—
b) átlagosan keresettek	14,7	—
félgyártmányok	34,2	9,5
kész termékek	16,3	90,5
ebből:		
élelmiszerek	5,7	—
berendezés	9,4	27,2
egyéb közszükségleti cikkek	—	3,9
vegyes	1,2	2,2
beruházási javak	—	42,8
forgalmi eszközök	—	14,4
	100	100

Megállapítható a jugoszáv-magyar áruforgalom országunkra nézve előnytelen összetétele. Ipari fejletlenségünk folytán kénytelenek voltunk beleegyezni nyersanyagjaink olcsó eladásába és a kész termékek — különösen a beruházási javak és közszükségleti cikkek — értéken felüli vásárlásába. Tehát a szocialista Magyarország is bőven élt a kapitalizmustól örökölt előnyével: ipari fejlettségével és igyekezett azt kihasználni nemzetgazdaságunk kizsákmányolására.

A kapitalista kereskedelem további jellegzetessége, hogy az ipari cikkek árai mértéktelenül magasak a mezőgazdasági termékek, nyersanyagok áraihoz viszonyítva. Az így keletkezett árkülönbségre fokozott mértékben kihat a monopol-tőkének kiváltságos helyzete, különösen ha fontos árucikkek termelését összpontosítja.

A kapitalista javak iránti igény a nemzetközi cserében mindjárt a háború után, természetesen igen nagy volt és kényelősége is magas volt. Azoknak az országoknak, amelyek a háborúban nem károsultak meg és rögtön, vagy a háború után mindjárt, kapitális javakat tudtak külföldre szállítani, a termékekben bizonyos fajtájú monopóliummal rendelkeztek. Ez az eset állt fenn, például a tőkés országok közül Svájjal és Svédországgal, a szocialista országok közül pedig Csehszlovákiával és Magyarországgal. Minthogy Jugoszlávia a nyugati imperialista államok diszkriminációja miatt 1946-ban és 1947-ben főleg Csehszlovákiára és Magyarországra szorult, így ezeknek Jugoszláviával való viszonyukban bizonyos fajtájú monopóliuma volt. És Magyarország ezt a monopóliumot bőségesen kihasználta. Így például, Magyarország fölünk követelt árai és a Németországban abban az időben érvényben levő árak közötti viszony a következőket mutatta:

	Magyarország árak d o l l á r o k b a n	Németország árak	Magyarországi felár %-ban
bauxit zúzó	57.500	39.945	44
komplett földpátkeverő emelődaru, raktárak	395.000	335.000	18,5
részére (4 darab)	377.600	250.000	50
porelvonó készülék	41.850	13.000	220
36 darab nagy autokláv	1,054.600	504.000	110
vörösizapof			
szállító készülék	128.850	25.130	320
gázgenerátor	2,000.000	451.818	340
24 transzformátor elektrolizist szolgáló elektr. berendezéshez	2,400.000	1,315.000	82,5

Hosszú viták és bizonyítások után sikerült leszállítanunk az árakat, de mégsem arra a szintre, amely a világárak szintjének felelt volna meg. Ezzel a különhaszon foka még inkább erősödött.¹⁵⁾

VI.

Befejezésül minden túlzás nélkül megállapíthatjuk, hogy a jugoszláv-magyar gazdasági viszony iskolapéldaként szerepelhet ahhoz az állításunkhoz, hogy a szocialista országok közötti gazdasági viszonyok a mai helyzetben alapjában nem különböznek a kapitalista világkereskedelemtől. E kereskedelem egész gépezete, normái és törvényszerűsége a kizsákmányoláson alapszik. Így tehát felvetődik az a rendkívüli fontos kérdés, miképpen lehet megoldani a szocializmus gazdasági kiépítését nemzetközi viszonylatban?

E kérdést Pártunk és országunk vezetői nem hagyták felelet nélkül. Azt mondják: olyan rendszert kell kiépíteni a világ szocialista országai között, ahol:

1. meg kell szüntetni a kizsákmányolás minden formáját és a tőkés rendszertől örökölt összes igazságtalanságokat; 2. szabályszerűen megoldani az egyenjogúság és egyenlőség alapján a nagy és kis államok, az önálló államszervezettel bíró nagy és kis nemzetek egymás közötti viszonyát; 3. megszüntetni a nagy és fejlett államok részéről a kis és elmaradt államok kizsákmányolását, vagy — a szocialista gazdasági viszonylatok alapján, stb. megteremteni az ehhez szükséges feltételeket.

Véleményünk szerint, ha a többi szocialista ország (ez esetben Magyarország) vezetői a fenti módon nyúlnak a felvetett kérdés megoldásához, úgy a jugoszláv-magyar kapcsolatok előtt is szocialista távlat nyílna meg.

Novisád, 1950. január 9.

Heisler György

¹⁵⁾ »Komunist« 1949. július, 137—138. oldal.

¹⁶⁾ U. o. 99. oldal.